

Сергій ТОЛСТОВ,
завідувач відділу трансатлантичних досліджень
Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»

ФРАНЦУЗЬКІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ІНІЦІАТИВИ В ПЕРІОД ПРЕЗИДЕНТСТВА ЕММАНЮЕЛЯ МАКРОНА

Анотація. Підґрунтям зовнішньополітичної концепції Франції за президентства Е. Макрона є проактивна політика, спрямована на зміцнення європейської стратегічної автономії в міжнародних відносинах та оборонній сфері. Співпраця країн ЄС щодо безпеки й оборони розвивається за двома основними напрямками. Останніми роками країни Західної Європи висунули щонайменше 5 окремих ініціатив для поглиблення політичних і безпекових зв'язків країн ЄС та їхніх партнерів у європейському географічному просторі. Серед них французькі – Європейська ініціатива втручання (EI2) 2018 року та Європейське політичне співтовариство (ЄПС) 2022 року.

З огляду на російську загрозу, Е. Макрон жорстко наполягає на потребі уникнути прямого воєнного конфлікту країн ЄС і НАТО з росією. Водночас президент висловлює готовність і далі допомагати Україні у відсічі російської агресії та закликає уряди країн ЄС і НАТО переглянути формат підтримки України, щоб досягнути бажаного результату з урахуванням перспективи довготривалості російсько-української війни у формі конфлікту середньої та високої інтенсивності.

Ключові слова: Макрон, Франція, європейські ініціативи, оборонний потенціал, воєнний конфлікт, російсько-українська війна.

Роль Франції у європейській та світовій політиці залишається чутливим елементом французького національного політичного дискурсу. У практичній площині проблема зводиться до засобів, що мають забезпечувати країні статус великої держави, який, з одного боку, вимагає активної дипломатії, значних витрат на оборону й утримання військової присутності у заморських департаментах, володіннях і військових базах, а з іншого – загострює дисбаланс між проголошеними ініціативами та реальними можливостями, що подекуди докучає партнерам і союзникам.

25-й Президент Французької Республіки Е. Макрон, котрий був обраний у другому турі на виборах 7 травня 2017 року та здобув повторну перемогу на виборах 24 квітня 2022 року, прийшов до влади під гаслом оновлення та модернізації державної політики у річищі вимог ХХІ ст.

У його передвиборчій програмі питання зовнішньої політики були викладені переважно в дусі прагнення подолати наслідки фінансово-економічної кризи 2008–2009 років, включно з бюджетно-борговими дисбалансами в країнах єврозони, зниженням конкурентоспроможності європейських економік і міграційною загрозою. Е. Макрон закликав «побудувати Європу, яка нас захищає», а відтак спроможна дати спільну європейську відповідь на виклики ХХІ ст. у сфері безпеки, торговельних конфліктів, цифровізації, міграцій і зміни клімату [1]. В основі такого підходу – ідея «об'єднати народи Європи в міждержавну федерацію», яка посилить Францію, а відновлення конкурентоспроможності французької економіки зміцнить як позиції країни у світі, так і міжнародний вплив ЄС загалом. Пропонуючи подальшу конвергенцію країн-членів ЄС у галузі безпеки, Е. Макрон висловив ідею створити Європейський фонд оборони, спільний штаб для підготовки та проведення воєнних операцій, посилити захист зовнішніх кордонів ЄС і, нарешті, сформува-ти «Раду Безпеки» ЄС.

У роки президентства зовнішня політика Е. Макрона вочевидь не обмежувалася сферою традиційних інтересів Франції в Європі, Західній Африці та на Близькому Сході й тяжіла до глобальних обширів. Політичне позиціонування французького уряду було позначено низкою ініціатив, спрямованих на зміцнення європейської стратегічної автономії, активізацію військово-технічної співпраці, формування добровільних багатонаціональних військових структур поза межами ЄС і НАТО й, нарешті, на розвиток загальноєвропейського діалогу.

Міжнародна політика Франції останнього десятиліття привертає значну увагу дослідників. Серед новітніх праць іноземних (переважно французьких) авторів, у яких розглянуто зовнішню політику й ініціативи Е. Макрона, слід виділити наукові розвідки Бернара Доле [2], Мішеля Дюкло [3], Ізабелі Лассер [4], Ганса Старка [5], Ніка Вітні [6]. Є також окремі праці українських дослідників [7; 8] про проблеми європейської політики. Втім, враховуючи роль Франції в сучасній європейській політиці, зміст і спрямування європейських ініціатив французького керівництва заслуговують на окремий розгляд.

Мета статті – виявити політичні цілі та проаналізувати мотивації основних зовнішньополітичних ініціатив Франції в роки президентства Е. Макрона.

Динаміка французької зовнішньополітичної концепції

Франція, разом із ФРН, відіграє вкрай важливу роль у європейській політиці, моделюючи загальні тенденції та динаміку розвитку ЄС. Водночас у середовищі французької політичної еліти тривалий час можна було простежувати змістовні суперечності між прибічниками наголо-су на реалізації національних цілей через інтеграцію та прихильниками традиції голлізму, котрі вбачали в інтеграції певну перешкоду для суверенітету та незалежного курсу на міжнародній арені. Зазначимо, що за часів Шарля де Голля (1958–1974 рр.) Уряд Франції, посилаючись на загрозу послаблення суверенітету, стримував федералістські тенденції у розвитку Європейських співтовариств. Франція блокувала розширення прав Європейського парламенту в бюджетній сфері та наполягала на закріпленні принципу однакості під час ухвалення рішень, які стосувалися життєво важливих інтересів окремих країн-членів ЄЕС. Водночас країна обставала за об'єднання Європи на засадах загальноєвропейської конфедерації.

Наступники Ш. де Голля – Жорж Помпиду (1969–1974 рр.) і Валері Жискар д'Естен (1974–1981 рр.) – активізували участь Франції у європейській інтеграційній взаємодії, що сприяло «європеїзації» французької економіки, зростанню впливу Франції в межах ЄС і посиленню суперництва з ФРН. На думку французьких дослідників, змістовний «розрив» із традицією голлізму стався лише із затвердженням постголлістського стилю правління під час президентства Ніколя Саркозі (2007–2012 рр.), котрий артикулював на потребу «оновлення» Франції [9]. Постголлістський підхід до проблем внутрішньої і зовнішньої політики зміцнів за президентства соціаліста Франсуа Олланда (2012–2017 рр.).

Постголлістська тенденція, до представників якої політичні оглядачі зараховують і Е. Макрона, успадкувала від голлізму такі організаційні властивості, як прагматизм і адаптивність, що були також у політиці й ініціативах Н. Саркозі та Ф. Олланда. Другою ознакою спадковості можна вважати налаштованість французьких президентів запобігати скороченню глобальної ролі та політичної ваги країни. В цьому контексті Е. Макрон обіцяв відновити конкурентоспроможність економіки, глибоко реформувати ЄС, переглянути його функціональну модель і врегулювати кризу, яка зумовила вихід Сполученого Королівства зі складу ЄС і створила таку небезпеку, як загроза приходу до влади французької партії «Національний фронт». У сфері оборони та євроатлантичної співпраці Е. Макрон пропонував збільшити військові видатки до 2% ВВП й активізувати протидію тероризму, включно з розробкою «дорожньої мапи» спільно з партнерами в міжнародній коаліції, створеній для боротьби проти ІДІЛ.

У програмній промові в Сорбонні (26 вересня 2017 р.) Е. Макрон висунув низку ідей і пропозицій, які позначили напрями його подальших ініціатив у сфері європейської інтеграції та перегляду моделі безпеки. Основний зміст промови становили пропозиції про створення спільних європейських збройних сил і спільного оборонного бюджету, затвердження окремого бюджету для країн єврозони, започаткування загальноєвропейського агентства з надання притулку біженцям, формування в ЄС спільної прикордонної служби та розробку спільної оборонної стратегії [10].

Найрадикальнішими були ідеї й ініціативи, пов'язані з реформуванням ЄС. Вони передбачали заохочення до процесів конвергенції, зокрема до зближення моделей соціальної та податкової політики. Було запропоновано визначити обов'язковий для всіх країн ЄС «коридор» ставок податку на прибуток корпорацій, запровадити податки на фінансові операції, цифрову діяльність і викиди вуглецю, розробити спільні механізми контролю харчових продуктів для гарантування продовольчої безпеки [10].

Епідемія COVID-19 загальмувала втілення французьких ініціатив, насамперед у питаннях розширення і зміцнення єврозони, та меншою мірою – у популяризуванні ідеї європейської стратегічної автономії. А втім, обидві основні зовнішньополітичні ініціативи Е. Макрона, включно із започаткуванням ЕІ2 і ЄПС, були реалізовані. Зазначені проекти відображали не так претензії Франції на домінування в межах ЄС, як спроби позиціювати себе в ролі загальноєвропейського політичного лідера.

Військові та військово-політичні проекти

План створення нового автономного європейського військового об'єднання ґрунтувався на оцінках стану зовнішнього середовища ЄС як украй нестабільного, невизначеного та мінливого. В листі про наміри, підписання якого засвідчувало рішення окремих держав про участь у новій ініціативі, було вказано, що Європа зіткнулася з найбільшою з часів закінчення холодної війни концентрацією проблем: зростанням терористичної загрози, гострою міграційною кризою, вразливістю з південного напрямку (від Середземномор'я до регіону Сахелю – Сахари), тривалою дестабілізацією на Близькому Сході аж до відновлення війни та демонстрації сили у формі воєнного втручання рф у Сирію, стратегією залякування на східному фланзі та стихійними лихами. Стверджували, що для усунення цих «дестабілізаційних чинників» європейські держави «мають взяти на себе велику відповідальність за власну безпеку», що вимагає кращої координації зусиль і спроможності «ліпше прогнозувати, готувати, планувати та діяти разом, коли та де це потрібно» [11]. Така стратегічна оцінка мала мотивувати європейські держави, які усвідомлюють «спільні інтереси в галузі безпеки та бажають активно підтримувати зусилля співтовариства,

зокрема за допомогою нових ініціатив ЄС», як до консолідації європейської стратегічної автономії та свободи в ухваленні рішень, так і до зміцнення НАТО, яка залишається основою колективної оборони.

Держави-учасниці E12 констатували намір підтримувати ефективний військовий потенціал, готовність і здатність до швидкого розгортання, спроможність «спільно діяти в різних сценаріях і форматах реагування на потенційні конфлікти та кризи, що впливають на безпеку Європи». Зауважуючи прогрес у зміцненні європейської оборони, держави-учасниці характеризували ініціативу E12 як засіб посилення «колективної стратегічної відповіді» на наявні і потенційні загрози. Участь в ініціативі E12 є суто вибірковою. Станом на 2023 рік у проєкті брали участь 11 країн-членів ЄС, Сполучене Королівство та Норвегія¹, які прийняли запрошення Міністерства оборони Французької Республіки як країни-ініціатора.

Вагома особливість E12 полягає у гнучкості та добровільності об'єднання, створеного, щоб проводити військові операції «для захисту інтересів європейської безпеки». Водночас учасники ініціативи декларували неупередженість до чинних інституціональних структур – ЄС, НАТО, ООН або спеціальних (ad hoc) коаліцій [11]. На відміну від Сил реагування НАТО чи батальйонних бойових груп, сформованих і покликаних чергувати відповідно до рішень і домовленостей у контексті Спільної політики безпеки та оборони ЄС (СПБО), створювані в межах E12 спільні військові контингенти не діятимуть постійно. Вони призначені виконувати певні завдання в зонах напруженості та військових конфліктів, у які не мають наміру втручатися США та НАТО, чи можуть діяти паралельно з іншими місіями. Водночас ініціатива E12 окремо обумовлює сприяння цілям і проєктам європейських країн в межах СПБО, зокрема в частині програми Постійного структурованого співробітництва в сфері безпеки і оборони з урахуванням національних юридичних практик і умов доступу третіх сторін [12].

Хоча французька сторона заперечує закритість E12, до нового об'єднання не були запрошені країни Східної Європи, з якими Франція має значні розбіжності в поглядах на майбутню європейську безпеку. До того ж Е. Макрон, пропонуючи свою військову ініціативу як окрему та значною мірою паралельну НАТО і СПБО, вважає створення військового механізму максимально гомогенних в політичному плані країн Західної та Північної Європи ефективнішим, аніж потенціал використання наявних військових підрозділів ЄС, які сформовані тимчасово та не мали практики бойового застосування, за винятком незначної участі в антитерористичній операції в Сахелі.

¹ Учасниками ініціативи E12 стали Бельгія, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Португалія, Сполучене Королівство, Фінляндія, Франція, Швеція.

Серед успішних французьких ініціатив у галузі безпеки доцільно також виділити створення Європейського фонду оборони, який забезпечує фінансування спільних європейських проектів у сферах оборонних досліджень і розвитку потенціалу. Фонд розпочав роботу 1 січня 2021 року з узгодженим бюджетом на 2021–2027 роки сумою 7,953 млрд євро (у поточних цінах).

Проект Європейського політичного співтовариства

Розглядаючи ЄС як потужного актора світової економіки, французькі урядові експерти не схильні перебільшувати реальні перспективи міжнародно-політичного впливу європейського інтеграційного об'єднання. Принаймні в політичній риторичі представників урядових відомств можна чітко простежити усвідомлення дистанції між реальними і потенційними можливостями ролі, яку ЄС відіграє у світовій політиці. Саме цим, на нашу думку, зумовлені регулярні заклики Е. Макрона до європейської стратегічної автономії, яка неможлива без суттєвого підвищення ефективності роботи інтеграційних органів ЄС, що охоплює перехід до голосування кваліфікованою більшістю під час ухвалення рішень, збільшення військової спроможності та посилення інклюзивності у відносинах із сусідами.

Якщо попередні ініціативи Е. Макрона передбачали насамперед реформування СПБО, підвищення оборонного потенціалу ЄС і його країн-членів, то спрямованість і зміст промови президента на підсумковому засіданні Конференції про майбутнє Європи (Страсбург, 9 травня 2022 р.) стосувалися надання нового імпульсу європейській ідеї та піднесення політичної ролі європейського інтеграційного центру. Однією з головних тем його виступу стали інституціональні питання, зокрема перегляд правил голосування в Раді ЄС і внесення змін до європейських установчих договорів. За словами Е. Макрона, проведення глибоких реформ у ЄС потребує внесення змін до Маастрихтського договору в питаннях функціонування єдиної валюти та грошової політики, до Шенгенської угоди – щодо скасування прикордонного контролю на внутрішніх кордонах ЄС, а також відмови від принципу консенсусу в Раді ЄС під час ухвалення рішень із багатьох нагальних питань [13]. Французькі пропозиції отримали підтримку від Глави Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн, Президентки Європейського парламенту Роберти Меццолі, тодішнього Прем'єр-міністра Італійської Республіки Маріо Драгі та деяких інших політиків, однак зустріли відсіч із боку урядів 13 країн-членів ЄС, включно з Данією, Польщею, Чехією, Румунією. Уряди більшості країн Північної та Східної Європи виступили із запереченням у формі колективної заяви про те, що Конференція про майбутнє Європи не ставила за мету внесення змін до установчих договорів, хоча її мандат не мав заздалегідь визначених параметрів або обме-

жень [14]. Тож за браком згоди урядів половини держав-членів ЄС план Е. Макрона з проведення внутрішніх реформ і подальшого поглиблення інтеграції зазнав невдачі. Водночас його заклик до всіх країн континенту зробити внесок у створення «суверенної, єдиної, демократичної й амбітної Європи» знайшов загалом позитивний відгук. Розглядаючи ЄС як ядро консолідації європейських країн, Е. Макрон запропонував створити нову рамкову структуру – ЄПС.

Смисл цієї ініціативи полягає в регулярному скликанні широкого загальноєвропейського форуму, який зможе об'єднати країни всієї географічної Європи навколо загальноєвропейських цінностей та інтересів. Окрім країн-членів ЄС, до нової спільноти пропонували залучити європейських економічних партнерів ЄС (у межах єдиної Європейської економічної зони), а також країни, які прагнуть вступити до європейського інтеграційного блоку, та Сполучене Королівство, яке нещодавно вийшло з його складу. За версією Е. Макрона, ініціатива ЄПС мала відображати два складники:

- відродження «загальноєвропейської ідеї» через залучення до співпраці всіх європейських держав у межах ЄС і поза ними;
- намір зберегти співпрацю та комплекс зв'язків у сфері безпеки зі Сполученим Королівством, яке вийшло з ЄС і апробує самостійну роль у міжнародному балансі.

Пропозиція Франції отримала підтримку на засіданні Європейської ради у Брюсселі 23–24 червня 2022 року. Керівники країн ЄС схвалили пропозицію Е. Макрона, призначивши проведення загальноєвропейської наради на 6 жовтня, напередодні неформального саміту ЄС у Празі. Запрошення на саміт отримали лідери держав та урядів 44 країн Європи. Крім 27 держав-членів ЄС, на форум було запрошено керівників 17 держав, які не входять до ЄС. Серед них – країни, які вже подали заявки на вступ до ЄС (Чорногорія, Північна Македонія, Україна, Молдова), країни Західних Балкан (потенційні кандидати в члени ЄС), а також Норвегія, Швейцарія, Ісландія, Ліхтенштейн, Сполучене Королівство, Туреччина, Грузія, Вірменія, Азербайджан та Ізраїль². На зустрічі загальноєвропейської наради в новому форматі не запрошують російську федерацію та Білорусь, що дає змогу розглядати проект ЄПС як пряму альтернативу нинішнім загальноєвропейським організаціям – Раді Європи та ОБСЄ, що в умовах великомасштабної європейської війни виявили свою недієздатність.

За підсумками інавгураційної зустрічі ЄПС його цілі можна сформулювати так:

² У другому саміті ЄПС у Молдові (1–2 червня 2023 р.) взяли участь 48 делегацій, зокрема керівники Європейської ради, Єврокомісії, Європарламенту і 47 глав держав та урядів країн Європи.

- нову рамкову структуру створюють для організації відвертого діалогу між керівниками переважної більшості країн Європи, які дотримуються демократичних цінностей (окрім росії та Білорусі);
- ЄПС має стати постійною платформою рівноправної політичної співпраці між країнами ЄС (які становлять ядро європейської системи) й іншими європейськими державами-партнерами, що не входять до ЄС;
- ЄПС має зосередити увагу на обговоренні пріоритетних питань, які стосуються безпеки та стабільності на Європейському континенті.

Зовнішньополітична програма в контексті російсько-української війни

Низка програмних заяв Е. Макрона 2022–2023 років дає змогу окреслити новітні аспекти французької зовнішньополітичної концепції. У виступі на Міжнародному безпековому форумі у Братиславі (31 травня 2023 р.) Е. Макрон окреслив позицію Франції щодо України, росії, країн Східної Європи, ролі НАТО та європейської стратегічної автономії:

- Україна сьогодні захищає Європу. Тому «Україні треба запропонувати відчутні та надійні гарантії безпеки» (щось «між безпекою, яку надають Ізраїлю, та повноцінним членством» у НАТО), «надати засоби для запобігання будь-якій новій (російській) агресії та внести її до надійної архітектури безпеки» [15];

- треба всіма силами допомогти Україні провести ефективний контрнаступ. «Ми маємо активізувати наші зусилля, тому що те, що відбудеться найближчими місяцями, дає шанс для міцного миру»;

- Франція мала приділяти більше уваги країнам Східної Європи, які попереджали про агресивні наміри росії перед її вторгненням в Україну. Надалі не має бути розділення між «Старою Європою» і «Новою Європою», включно з розбіжностями між східними і західними членами ЄС щодо таких питань, як росія;

- росія зазнала очевидних невдач у війні, включно зі вступом Фінляндії до НАТО та втратою легітимності на світовій арені. «Війна далека від завершення, але ясно, що України не завоювати. [...] Те, що мало бути “спецоперацією”, вже є геополітичним провалом». Водночас, за словами Е. Макрона, країни Європи мають активно протидіяти інформаційним кампаніям рф, яка намагається грати на втомі від війни та послаблювати підтримку України [16];

- оскільки «наша географія не зміниться», росія «завжди буде сусідом Європи. [...] Не можна жити, наче між нами океан». Тому слід «побудувати простір, який дасть нам можливість – без жодної наївності – мирно співіснувати з Росією» у перспективі. Москва повернеться на міжнародну арену після того, як «настане стійкий мир на умовах Києва відповідно до міжнародного права»;

– основним пріоритетом у ситуації, що склалася, є «закінчити цю війну побудовою сталого миру». Важливо зберігати діалог із росією для врегулювання конфлікту, адже Заходу слід спілкуватися «з тими лідерами, котрі є, навіть якщо завтра вам доведеться судити їх у міжнародному суді»;

– коментар Президента Французької Республіки про «смерть мозку» НАТО у грудні 2019 року був зумовлений розколом усередині цього блоку між Туреччиною та низкою інших держав. Однак в. путін «розбудив НАТО найсильнішим електрошоком»;

– «Європейська оборонна політика – важливий складник НАТО. Це єдиний засіб забезпечення довіри в довгостроковій перспективі. [...] (Однак) у майбутньому європейці повинні мати власні можливості захистити себе та вміти вибудовувати відносини із сусідами»;

– з огляду на внутрішньополітичну конкуренцію у США, «європейський стовп оборони в НАТО є незамінним». Тому Європа має розвивати власну оборонну промисловість, а не лише покладатися на захист із боку США, внесок яких у стримування росії був вирішальним. На теперішньому етапі Європа потребує більших «суверенних можливостей» в енергетиці, технологіях і військовій сфері (з огляду на домовленості, досягнуті в березні 2022 р. на саміті ЄС у Версалі);

– Європі слід брати безпосередню участь у договорах із контролю над озброєннями між США та РФ, які стосуються скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь, а також ракет середньої та меншої дальності. Європи не було в цих угодах «тоді, коли розв'язували питання її безпеки [...] Ми, європейці, маємо бути суб'єктами цих угод, які гарантують нашу безпеку та створюють рамки на майбутнє. Якщо ми делегуємо це іншим – Росії, США чи будь-кому ще, то ніколи не станемо переконливим учасником процесу»;

– щоби стати активним учасником майбутніх переговорів щодо контролю над озброєннями, Європа має забезпечити собі можливості для «завдання удару в глибину». Це потребує гармонізації європейської військової промисловості, що «посилить нашу безпеку та надасть перевагу на майбутніх переговорах» [15].

Серед проблемних аспектів програми Е. Макрона слід виділити негативне ставлення політичних кіл східних країн ЄС до його сподівань на ефективність діалогу з Москвою, а також критику відносин між Францією та Китаєм. Останнє зауваження стосується згоди долучити китайську дипломатію до переговорів стосовно України та небажання приєднуватися до безпекових зобов'язань щодо Тайваню, що, за словами французького керівництва, є загрозою втягнення Європи в конкуренцію за глобальне домінування між США та КНР.

Висновки й узагальнення

1. Поміж сутнісних ознак зовнішньої політики Франції за президентства Е. Макрона слід виокремити:

- спрямованість на зміцнення європейської стратегічної автономії, що передбачає посилення згуртованості та розвиток спільної військової спроможності країн ЄС;

- зосередження проекту реформ у ЄС на підвищенні його економічного потенціалу та поглиблення інтеграції в бік фінансово-економічного та політичного союзу;

- претензії на політичне лідерство в ЄС, тісно пов'язані з франко-німецькими відносинами та союзницькими зобов'язаннями, суттєво залежать від ступеня взаєморозуміння на рівні перших осіб та урядів;

- ставку на зміцнення ЄС розглядають як запоруку зміцнення позицій Франції на міжнародній арені;

- заклики до розвитку європейського оборонного потенціалу зумовлені поглибленням суперечностей між США та ЄС, а також сумнівами у практичній дієздатності НАТО як військово-політичного союзу;

- позиція щодо росії полягає у потребі зберегти в перспективі можливості для відновлення певного рівня діалогу від імені Франції та ЄС, що вимагає розвитку сучасного європейського воєнного потенціалу.

2. З цього переліку дещо випадає ініціатива Е. Макрона, пов'язана з відродженням загальноєвропейської ідеї у формі «Об'єднаної Європи» в континентальних масштабах. У цьому контексті ми, схоже, маємо справу з певною підміною понять, адже політична суб'єктність в «Об'єднаній Європі» (без урахування росії та Білорусі), крім існування декількох локальних угруповань усередині ЄС, зазнає неминучої трансформації у дві «осьові лінії»: ЄС – Франція – Велика Британія та ЄС – Туреччина. На думку багатьох французьких оглядачів, заявка України на членство в ЄС, яку Київ подав невдовзі після початку російського вторгнення, стала прямим стимулом для висунування ініціативи ЄПС як проекту відновлення загальноєвропейської ідеї за нових кризових умов.

3. Французьке керівництво розглядає континентальну Європу як простір для впливу європейських інтеграційних структур, позиція яких, зі свого боку, відбиватиме провідну роль Франції в тандемі з ФРН або з Італією.

4. В межах військово-політичного виміру європейської безпеки ЄПС вочевидь не зможе відігравати провідну роль, адже моделювати архітектуру безпеки в європейському / євроатлантичному просторі неможливо без участі США та НАТО, а також без з'ясування підсумків російсько-української війни та ролі росії в повоєнному балансі сил. Натомість дискусія в межах ЄПС може стосуватися насамперед загальноєвропейських політичних, економічних і правових аспектів. Зі свого боку, воєнні питання європейської

безпеки неминуче потребуватимуть діалогу між ЄС і США. Як стверджують автори доповіді аналітичного центру «RAND Corporation», у якій ідеться про проект європейської стратегічної автономії [17], зацікавлений діалог між ЄС і США має запобігати ускладненням і непорозумінням, включно з виробленням сприятливого ставлення до європейської стратегічної автономії в оборонній сфері з боку США. Водночас конструктивні відносини між НАТО і ЄС вимагають чіткого формулювання цілей ЄС і його країн-членів, узгодження переліку загроз і розмежування відповідальності.

1. 'Le programme d'Emmanuel Macron pour l'Europe' (2017) *La République En Marche*. Available at: <https://en-marche.fr/emmanuel-macron/le-programme/europe> [Accessed: 15 June 2023].
2. Dolez, B., Fretel, J. and Lefebvre, R. (2019) 'Introduction générale. La science politique mise au défi par Emmanuel Macron' [General introduction. Political science challenged by Emmanuel Macron], in Dolez, B. (ed.) *L'entreprise Macron*. Grenoble: Presses universitaires de Grenoble, pp. 9–17.
3. Duclos, M. (2021) *La France dans le bouleversement du monde* [France in a changing world]. Paris: Editions de l'Observatoire.
4. Lasserre, I. (2022) *Macron, le disrupteur – La politique étrangère d'un président antisystème* [Macron, the disrupter: The foreign policy of an anti-system president]. Paris: Editions de l'Observatoire.
5. Stark, H. (2018) 'France-Allemagne: reliance sur le fond de divergences' [France-Germany: rapprochement against a backdrop of differences], in Gomart, T. and Hecker, M. (eds.) *Macron, an I. Quelle politique étrangère? Etudes de L'IFRI*. Paris : Institut français des relations internationales, pp. 37–39.
6. Witney, N. (2018) 'Macron and the European Intervention Initiative: Erasmus for soldiers?', *ECFR. Commentary*, 22 May. Available at: https://ecfr.eu/article/commentary_macron_and_the_european_intervention_initiative_erasmus_for_sold [Accessed: 15 June 2023].
7. Грубінко А. Європейський Союз після Врехит: продовження історії : монографія / А. Грубінко, А. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.
8. Толстов С. Фактор Макрона: політична технологія чи нова фаза європейської політики? // Зовнішні справи. 2017. № 5. С. 6–8.
9. Vaisse, M. (2009) *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958* [Power or influence? France in the world since 1958]. Paris: Fayard, p. 565.
10. Ouest-France (2017) *Sorbonne speech of Emmanuel Macron – Full text / English version*, 26 September. Available at: <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html> [Accessed: 15 June 2023].
11. Federal Ministry of Defence of Germany (2018) *Letter of intent concerning the development of the European Intervention Initiative* (EII), 25 June. Available at: https://www.bmvg.de/resource/blob/25706/099f1956962441156817_d7f35d08bc50/20180625-letter-of-intent-zu-der-europaeischen-interventions-initiative-data.pdf [Accessed: 15 June 2023].
12. Mills, C. (2019) 'The European Intervention Initiative (EII/EI2). Briefing Paper, No. 8432', *The House of Commons Library*. 23 September. [online] Available at: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8432> [Accessed: 15 June 2023].
13. Tidey, A. (2022) 'Explained: Why EU countries are at odds over treaty changes', *Euronews*, 11 May. Available at: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/05/11/explained-why-eu-countries-are-at-odds-over-treaty-changes> [Accessed: 15 June 2023].
14. 'Euro, Schengen, Einstimmigkeitsprinzip – Macron stellt EU-Regeln infrage' (2022) *Der Spiegel*, 9 May. Available at: <https://www.spiegel.de/ausland/emmanuel-macron-wirbt-fuer-eu-verfassungskonvent-a-bb74c87e-8dc1-47f5-9c58-717375e9c750> [Accessed: 15 June 2023].
15. Official website of the President of France (2023) *Globsec Summit in Bratislava*, 1 June. Available at: <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2023/06/01/globsec-summit-in-bratislava> [Accessed: 15 June 2023].
16. Rose, M. (2023) 'Macron tells Eastern Europe – we should have listened to you over Russia', *Reuters*, 31 May. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/frances-macron-offers-mea-culpa-eastern-eu-nations-russia-2023-05-31> [Accessed: 15 June 2023].
17. Retter, L. et al. (2021) *European Strategic Autonomy in Defence. Transatlantic visions and implications for NATO, US and EU relations*. RAND Corporation. doi: <https://doi.org/10.7249/RR1319-1>

Serhii TOLSTOV,
Head of the Department of
Transatlantic Research of the State Institution
'Institute of World History of the
National Academy of Sciences of Ukraine'

FRENCH FOREIGN POLICY INITIATIVES DURING THE PRESIDENCY OF EMMANUEL MACRON

Abstract. The French foreign policy concept under the leadership of President Emmanuel Macron revolves around a proactive policy aimed at strengthening the European strategic autonomy in international relations and the defence sphere.

The security and defence cooperation of EU member states is developing along two main axes: joint institutions and projects to collectively develop the defence potential of the EU member states and 'horizontal' projects where individual states participate based on shared goals and interests.

In recent years, Western European countries have put forward at least 5 specific initiatives to deepen political and security ties among the EU countries and their partners on the European continent. Two French projects are particularly prominent: the European Intervention Initiative (2018) and the European Political Community (2022).

The European Intervention Initiative represents a vision for joint deployment and anti-crisis military operations involving a voluntary group of partners. For its part, the European Political Community project embodies the concept of a pan-European dialogue excluding Russia and Belarus, thus making it a prospective delineated continental framework. It also offers a practical alternative to the OSCE and has the potential to duplicate certain functions of the Council of Europe.

The current French foreign policy concept has a predominantly realistic basis, combining pragmatic solutions with the adaptation of the integrated complex of the European Union to the conditions of a multipolar international order. Considering the factor of the Russian threat, French President Emmanuel Macron strongly emphasises the necessity of preventing a direct military conflict between the EU and NATO countries with Russia. Concurrently, Emmanuel Macron expresses his determination to continue helping Ukraine in repelling Russia's aggression and urges the EU and NATO countries to reconsider the form of their support to Ukraine.

Keywords: Macron, defence potential, France, military conflict, European initiatives, Russian-Ukrainian war.